Den nya tidens skallmätning

”Föräldrarnas medvetenhet om att ett objektivt hjälpmedel för diagnostik av ADHD existerar kommer inom kort att öka genom insats av kraftfulla marknadsföringsaktiviteter.”
- Karl-Erik Morander, VD Qualisys AB, 2001 (1)

”Systemet tillhandahåller inte bara ovärderliga objektiva mätningar, det kan också minska din undersökningstid och öka din inkomst rejält.”
- Mark Strecker, M.D. Director, Medical Affairs OPTAx Systems, Inc, 2000 (2)

Skallmätning är en gammal hederlig metod för att bedöma människors egenskaper. I början av förra seklet ansåg man sig kunna diagnosticera den inre avvikelsen och förutsäga framtida kriminalitet utifrån huvudets form. Bristen på symmetri, huvudets litenhet, det överdrivna ansiktet – den ”objektiva” bedömningen blev att man här hade med en kriminell typ att göra. Med denna kunskap som grund kunde man *”skilja dem i tid från deras bättre rustade kamrater och styra dem mot karriärer mer lämpade för deras temperament”.* (3)

Skallmätningen fick i våra dagar, genom neuropsykiatrins behov av att hitta ”objektiva mätmetoder” för ADHD en uppiffad IT-anpassad efterföljare. Nu var det barnens *huvudrörelser* som skulle mätas med hjälp av en speciell kamera. Allt i syfte att avgöra om barnen skulle få diagnosen ADHD och med den amfetamin, eller inte. Så gott som alla ledande svenska neuropsykiatriker skaffade utrustningen – som de till en början fick låna gratis av tillverkaren. Landstinget fick betala 900 kronor för varje mätning.

Så här sade psykiatriker Martin Teicher, när han presenterade uppfinningen på det amerikanska psykiatrikersällskapets kongress:

> *”För första gången får en läkare en klar bild av ett barns exakta rörelser, som på ett precist och objektivt sätt avslöjar barnets förmåga att förbli fokuserad och stilla när det sätts inför en monoton uppgift.”*

Livliga huvudrörelser var som vi förstår ett kännetecken på en defekt i hjärnan.

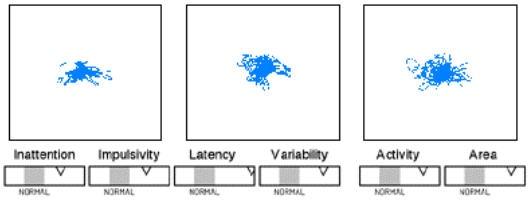
Det här var drömmen för den svenska neuropsykiatrin. Nu kunde man alltså hävda att man ”på ett precist och objektivt sätt” kunde mäta om barnet hade ADHD. Borta var de subjektiva

bedömningarna – nu kunde man med naturvetenskaplig exakthet mäta hjärnstörningen. Nu kunde man få tyst på kritiken om godtyckliga bedömningar.

Så här gick mätningen till:

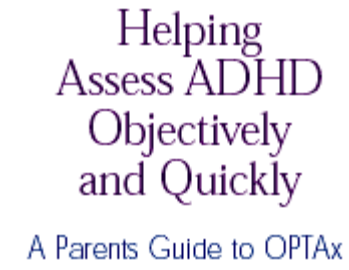
Barnen placerades framför en datorskärm och fick ett antal uppgifter (ett enkelt dataspel) att lösa på 15 minuter. En kamera fanns placerad bakom dem. *”Barnet bär ett band runt huvudet med en spegel riktad bakåt. Med hjälp av infrarött ljus följer kameran spegelns rörelse och upptäcker alla rörelser som är större än 0.04 millimeter. . .”* (4) Man kunde säga att barnens huvuden var direktuppkopplade till USA – det var nämligen dit de i kameran registrerade rörelserna sändes för analys: *”OPTAx* [**OP**tical **T**racking and **A**ttention Test] *sänder ögonblickligen information via Internet till vår centrala server på McLean* [psykiatriskt sjukhus i USA], *där de analyseras, jämförs med ålders- och könsavpassad normativ information, och sänds tillbaka till ert kontor inom någon minut, som en fullständig rapport.”* (5)

Ett makabert skämt? Inte alls! Det var det svenska företaget Qualisys, som genom sitt dotterbolag OPTAx lanserade metoden. Upphovsman var psykiatriker Martin Teicher, psykiatriprofessor vid Harvard University och verksam vid McLean-sjukhuset, till vilket de digitaliserade huvudrörelserna alltså sändes.

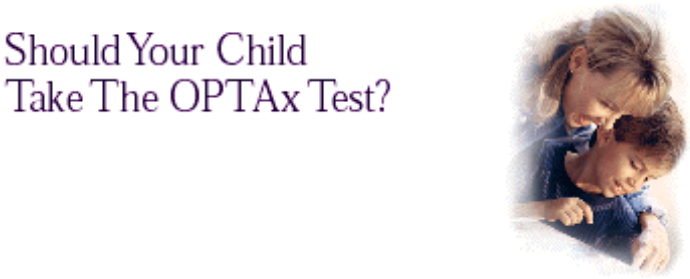

De flesta av Sveriges kända neuropsykiatriker skaffade år 2000-2001 kameran – och företaget gjorde reklam för dem på sin hemsida. Man fick telefonnumren och rekommenderades ringa den psykiatriker som fanns närmast. (6) Om man t.ex. befann sig runt Uppsala kunde man enligt företaget ringa BUP Akademiska sjukhuset i Uppsala och psykiatriker Lars-Olof Janols – som vid sidan av sin fotografiska verksamhet på Akademiska Sjukhuset i Uppsala också är anställd på det statliga Läkemedelsverket, som oberoende expert och konsult vad gäller centralstimulantia till barn.

Företagets hemsida var glättig – med många leende barn och föräldrar. På föräldradelen fanns frågor som oroliga föräldrar kunde förväntas ställa. Exempel: *”När bör mitt barn testas med OPTAx?”* Rätt svar var inte oväntat: *”Om ditt barn har problem att sitta still och vara uppmärksamt. .”*

Man fick också veta att flickorna var ett problem. De rörde sig inte lika mycket som pojkarna. Ur ett jämlikhetsperspektiv vore det förödande om man inte lyckades hitta symtomen också hos flickorna. Men kameran var jämlik – den avslöjade också de annars osynliga symtomen:

> *”Många flickor med ADHD förblir odiagnosticerade på grund av att deras komplexitet i rörelser och deras hyperaktivitet inte är urskiljbar utan känslig utrustning för rörelseanalys.”*

OPTAx satsade på massiv marknadsföring till föräldrarna, främst i USA – det krävdes massor av kunder om man skulle nå upp till målet: ett börsvärde på 4 miljarder. VD Morander sade:

> *”Föräldrarnas medvetenhet om att ett objektivt hjälpmedel för diagnostik av ADHD existerar kommer inom kort att öka genom insats av kraftfulla marknadsföringsaktiviteter.”* (7)

Psykiatriker Teicher trodde så mycket på dessa kraftfulla aktiviteter att han i ett tidigt stadium köpte 10 % av aktierna i dotterföretaget. (8)

På företagets hemsida fanns också en informationsdel riktad direkt till läkare. I denna fanns bl.a. den ovan gjorda beskrivningen av metoden att läsa. OPTAx medicinske chef, Mark Strecker, citerade ur en artikel av Teicher när han för läkarna berättade om den närmast gudomliga domarfunktion som kamerasystemet hade:

”En annan fördel som jag är säker på att ni, utifrån er erfarenhet av barn med ADHD och deras föräldrar, kommer att uppskatta, är att ´denna procedur kan vara till nytta när det gäller att lösa oenigheter om existensen av ADHD`. (9) *Föräldrar kan vara oroliga över att ´läraren inte är objektiv och kan ha en personlig konflikt´, skilda föräldrar kan vara oeniga om bedömningsskalor men ´föräldrar verkar vara villiga att acceptera resultat från objektiva datormätningar´* (10)*.”* (11)

Om nu inte det skulle räcka som argument så fanns det ytterligare att skäl - kameran drog in pengar:

”Systemet tillhandahåller inte bara ovärderliga objektiva mätningar, det kan också minska din undersökningstid och öka din inkomst rejält.” (12) Bruk av kameran skulle leda till ett *”effektivt patientflöde på mottagningen”.*

Och inte nog med det. Man kunde också med kamerans hjälp mäta vilken som var den *”bästa centralstimulantian”* för barnet. Kameran var också, som man sade, behjälplig i *”doseringskontrollen”* – man kunde med den hitta rätt *mängd* narkotika för barnen. Hade man rätt sort och rätt mängd så rörde de inte mycket på huvudet!

Men drömmen om den ”objektiva testningen av ADHD” slog fel – igen. Företaget gick år 2002 i konkurs. Kapitalinvesterarna svek. Vad som hände med de svenska kamerorna är obekant. Klart är i alla fall att inga svenska barn längre har sina huvuden uppkopplade till McLean-sjukhusets centraldator.

(1) Karl-Erik Morander, VD Qualisys, 26 april 2001.

(2) Mark Strecker, M.D. Director, Medical Affairs OPTAx Systems, Inc. How Optax works. Artikel företagets hemsida; tillgänglig november 2003 på http://www.institutefordevelopment.com/optax.htm

(3) Cesare Lombroso, *Crime: its causes and remedies*, 1911, s. 438-439.

(4) Mark Strecker, M.D. Director, Medical Affairs OPTAx Systems, Inc. How Optax works. Artikel företagets hemsida; tillgänglig november 2003 på http://www.institutefordevelopment.com/optax.htm

(5) Strecker, samma artikel.

(6) På listan fanns bl.a. psykiatrikerna Christopher Gillberg, Magnus Landgren, Lars-Olof Janols, Henrik Pelling, Ola Lundin.

(7) Karl-Erik Morander, VD Qualisys, 26 april 2001.

(8) Dagens Industri, 15 maj 2000.

(9) Teicher, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry 35, JAACP, mars 1996, s. 341.

(10) Teicher, JAACP, s. 341.

(11) Strecker, artikel företagets hemsida.

(12) Strecker, samma artikel.